

Neja Tomšič

Multidisciplinarna umetnica

... ki brska po pozabljenih zgodbah zgodovine

Baltimorc, ZDA. Mesto, ki slovi po bogati umetniški sceni, žal pa tudi po kriminalu, je bilo izjemno pomembno za umetniško pot Neje Tomšič (rojene leta 1982). Iz enega meseca, ki ga je tam na umetniški rezidenci preživela leta 2014, sta se namreč izcimila vsaj dva odmevna umetniška projekta. McKeldinova fontana v Baltimoru je postala prvi *nonument*, ki ga je v obravnavo vzel in se ob njem oblikoval Nonument Group, raziskovalno-umetniški kolektiv, v katerem so danes poleg nje še arhitektka Nika Grabar, arhitekt Miloš Kosec in multimedijški umetnik Martin Bricelj Baraga. Probujejo nonumente: arhitekturo, spomenike in infrastrukturne prostore 20. stoletja, zaradi političnih in družbenih sprememb oropane nekdanjega simbolnega pomena. Nonumente mapirajo – v Sloveniji denimo Bloudkov zaletni stolp v ljubljanskem parku Tivoli, Pionirsko progo in garažno hišo TGH-48 – in jim redno posvečajo umetniško-raziskovalne dogodke: v juniju na primer v parku Vile Rafut na Primorskem, na Plečnikovem stadionu v Ljubljani in v parku ob Vili Bled.

McKeldinova fontana je tipičen primer nonumenta: brutalistični betonski park-vodomet je bil nekoč prostor za druženje in območje svobodnega govora, kjer so potekali protesti, a sčasoma je postal odvečen in kljub peticijam za ohranitev, ki se jim je v času svojega bivanja v Baltimoru pridružila tudi Neja Tomšič, so ga leta 2017 odstranili. Skupaj z Liso Moren, Jaimesom Mayhewom in Martinom Bricljem so nato razvili aplikacijo za pametne naprave, ki omogoča sprehod po fontani v naravni velikosti in poslušanje zgodb njenih uporabnikov v navidezni resničnosti – tako še vedno obstaja vsaj v virtualnem prostoru.

Baltimorc pa je ključen še zato, ker se je tam rodil najvidnejši umetniški projekt Neje Tomšič, vizualni esej *Opijske ladje*. Letos se je z njim v organizaciji Gledališča Glej odpravila na evropsko turnejo – doslej je gostovala na Češkem in Švici, čakata pa jo še Italija in Bolgarija. Trenutno je del projekta predstavljen tudi v ljubljanski Cukrarni, na razstavi *Vračanje pogleda*. *Opijske ladje* so zrasle iz umetničine radovednosti – želela je razumeti, kakšno vlogo igra odvisnost od drog v ekonomiji in politiki, ko doseže epidemične razsežnosti. »V tem primeru odvisnost dejansko lahko razumemo kot obliko dela. Odvisniki generirajo gotovino, ki se s črnega trga steka v legalno ekonomijo. Črni trg je načeloma zelo pomemben del legalne ekonomije, a naučeni smo, da se o tem

ne govori.« Ko je odkrila članek o tem, da narkozgodovina Baltimora sega v 19. stoletje, pospremljen s fotografijo opijske ladje, je bil to zadosten povod za raziskovanje. Ladje jo nasploh fascinirajo, od nekdanj so povezane s trgov, tokovi denarja, vplivnimi družinami in družbenimi spremembami. Tudi na rezidenci v Tržiču je nedavno raziskovala ladjedelnico, ki gradi nekatere izmed največjih križark na svetu.

Opijske ladje so jo odpeljale na zanimivo plovbo: preučevala je medsebojno povezanost trgovin z opijem in čajem v 18. in 19. stoletju, lastnike opijskih ladij, družine in podjetja, ki so stala za njimi. Zgodovinska dejstva in zgodbe ljudi, vplivnih v tistem času, kot je bil na primer kitajski trgovec s čajem Howqua, v svojem času najbogatejši človek na svetu, imel pa je tudi dobre povezave z vplivnimi ameriškimi družinami, je prelila v vizualni esej. Spremlja ga performans, v katerem ljudje sedijo v krogu in pijejo čaj iz keramičnih

skodelic, ki jih je poslikala z motivi opijskih ladij in vsega, kar je povezano z njimi, ona pa jim medtem pripoveduje o tem, kaj je odkrila med raziskovanjem. Najprej je bilo maksimalno število udeležencev performansa pet (od tod podnaslov *Čaj za pet*), pozneje ga je razširila na deset, ena od izvedb v Pragi pa je bila tudi prva, kjer je poleg udeležencev, ki so pili čaj, občinstvo sedelo tudi v dvorani, performans pa se je hkrati projiciral na platno.

Letos avgusta bo umetnica, ki je na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje študirala slikarstvo, sodelovala na festivalu *Mladi levi*. K sodelovanju je povabila še preostale člane Nonument group, pripovedovalska instalacija-performans, ki jo bo predstavila, pa temelji na Parku železniških delavcev v Cluju v Romuniji, ki ga trenutno prenavljajo.

Pomemben del njenega življenja je tudi poezija – objavljala jo je na različnih literarnih platformah, v projektih, ki so povezovali glasbo in vizualno poezijo, pa je pred leti sodelovala z glasbenico Katjo Šulc. »Ze iz otroštva se spominim, da sem vedno pesnila in risala sočasno. O tem velikokrat razmišljam, ker sta zame tudi danes oba procesa neločljiva. Poezija ta hip sicer miruje, ker zahteva energijo, ki je zaradi priprave večjih performansov nimam, kljub temu pa še vedno ves čas pišem, saj so besedila pomemben del mojih performansov. Vesela sem, da so se vse stvari, ki jih rada počnem – pisanje, vizualna umetnost, performans – združile. Dolgo sem namreč mislila, da se bom morala odločiti le za eno, kar bi bilo zame izredno težko.«

Piše: **Lara Paukovič**

Podoba: **Uroš Abram**

